

VEDSVAMPAR PÅ EK

17. Frätskinn, *Vuilleminia comedens*

Stellan Sunhede

En del basidiesvampar, så kallade skinnsvampar, har hinnlika eller skorplika fruktkroppar som täcker bark eller ved. Många av dessa är helt vidvuxna underlaget (resupinata). Andra har antydning till hattar eller välutvecklade sådana när de växer på vertikalt substrat. Den sporbildande ytan kan vara slät, rynkad, småknölig, småvårtig eller ha taggliga utskott. Tjocklek och konsistens varierar från art till art. Många arter har vitaktiga till beigeaktiga fruktkroppar men praktiskt taget hela färgskalan finns representerad. En del arter går att identifiera direkt i fält men de flesta kräver mikroskopering för en säker bestämning. Skinnsvampar är ingen taxonomiskt enhetlig grupp utan omfattar flera olika familjer av basidiesvampar (jfr Hansen & Knudsen 1997, Larsson 2002). Några skinnsvampar på ek har tidigare presenterats i Ekbladet, nämligen rutskinn *Xylobolus frustulatus*, rostöra *Hymenochaete rubiginosa* (Sunhede 2002, 2007) och ekskinn *Aleurodiscus disciformis* (Sunhede & Meiere 2003). Nedan presenteras frätskinn *Vuilleminia comedens* som är mycket vanlig på ek i Sverige men även växer på andra trädslag.

Fruktkropp

Frätskinn – *Vuilleminia comedens* (Nees: Fr.) Maire.

Vedlevande, slätsvamp, vitt utbredd på substratet som en tunn skorpa, ca 1-15 cm bred till 5-300 cm lång eller längre, starkt varierande i storlek beroende på om den växer på centimetertunna eller

decimetergrova grenar. Fruktkropp slät till något knölig, som färsk gråbeige, rödbrun, rödaktigt grå, blågrå, violettgrå, något vaxartad till något gelatinös och glänsande, tämligen lös i konsistensen, som torr av blekare färg och glanslös, ibland med sprickor (Figur 1 & 2). Fruktkroppen utvecklas under den yttre barken och spränger denna genom att svälla i fuktigt väder (Jahn 1979). Barken flagnar av helt eller ses ibland uppvikt längs fruktkroppskanten (Figur 2).

Ekologi

Frätskinn är vanligt på ek och vinterek i Sverige och funnen i skogs-, hagmarks-, park- och vägkantsmiljö samt på solitära träd. Den växer även på andra trädslag som bok, al och björk (Hansen & Knudsen 1997, Hjortstam m.fl. 1988, Strid 1975). På ek uppträder fruktkroppar främst på nyligen döda eller delvis döda kvistar och grenar på trädet men även på nyligen döda eller nästan döda, klenta, stående stammar. Grovleken på substratet varierar vanligen från ca 1 till 20 cm men fruktkroppar har även observerats på grövre, delvis döda grenar. Boddy & Rayner (1983) och Boddy (1992) klassar *V. comedens* som en av pionjärerna av röttsvampar i ekgrenar.

Fruktkroppar av frätskinn ses ibland tätt tillsammans med fruktkroppar av andra vedsvampar på ekgrenarna t.ex. eksprickling *Colpoma quercinum*, hasselticka *Dichomitus campestris* (Sunhede 2001), ekkrös *Exidia truncata* (Sunhede

Figur 1. Frätskinn, *Vuilleminia comedens*. – 1: Övervintrad, intorkad fruktkropp, nedre del död, sprucken och missfärgad. På död, 10 cm grov, kvarsittande gren på levande grov ek *Quercus robur*. Västergötland, Medelplana sn, Råbäck, Munkängarna 14.3.2010. – Foto: S. Sunhede.

2005), gråskinn *Peniophora quercina* och styvskinn *Stereum hirsutum*.

Röta

Frätskinn orsakar vitröta i kvistar, grenar och klenare stående stammar. Jahn (1979) betecknar rötan som ”aktiv”. Grenveden bli till slut helt genomrötad och hållfastheten så försvagad att grenarna brister och faller till marken. På marken under ekar ser man ofta fallna, starkt vitrötade grenstycken, med ännu levande fruktkroppar (Fig. 2). Frätskinn hör till en kategori rötsvampar som anses ha latent (slumrande) förökningsenheter spridda i den friska splintveden. Dessa utvecklas inte så länge xylemet fungerar, bland annat p.g.a. högt vatteninnehåll i veden. De aktiveras, bildar mycel och rötan sprids

snabbt när grenen försvagas och torkar ut (Boddy 2001).

Utbredning och status

På ek är frätskinn allmänt förekommande inom ekens naturliga utbredningsområde i Sverige, Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen och Norge. Hjortstam m.fl. (1988) anger att arten i Nordeuropa är mycket vanlig, åtminstone i de södra delarna, men också att den förekommer i den alpina björkskogen i norr. Hansen & Knudsen (1997) anger frätskinn som allmän i Danmark, Finland, Norge och allmän till sällsynt för Sverige. Arten är utbredd i Europa, Asien och Nordamerika (Breitenbach & Kränzlin 1986).

Artens roll i skogsbruket

Arten kan vid noggrann undersökning ofta ses, åtminstone på någon gren, på nästan

Figur 2. Frätsskinn, *Vuilleminia comedens*. – Övervintrad, färsk fruktkropp på 2,5 cm grov, fallen gren av ek (*Quercus robur*), med uppvikt bark längs övre fruktkroppskanten. Västergötland, Skövde, N. Kyrktorp sn, Klagstorp, 2.4.2010. – Foto: Stellan Sunhede.

varje lite större ek i ett bestånd. Den kan dock vara lätt förbisedd uppe i trädkronan. Frätsskinn förekommer även i välskötta ekbestånd med livskraftig ek och kan väl där betraktas som en ”kvistrensare” som tar hand om försvagade grenar.

Förväxlingsarter

Under släktet *Vuilleminia* anger Hansen & Knudsen (1997) följande fyra arter för Norden: (1) frätsskinn *V. comedens* på ek, bok, björk och al, (2) hasselfrätsskinn *V. coryli* Boidin, Lanquetin & Gilles på hassel, (3) rosenfrätsskinn *V. cystidiata* Parmasto på förvedade rosväxter, särskilt hagtorn *Crataegus* och (4) kornellplätt *V. macrospora* (Bres.) Hjortstam, J. Erikss. & Ryvarden på på lövved. En femte art *V. alni* Boidin, Lanquetin & Gilles på al *Alnus* och alm *Ulmus* har utskiljts av

Boidin m.fl. (1994). De skiljer ut *V. alni* från *V. comedens* baserat på korsnings-tester men inga morfologiska karaktärer. Gorjon m.fl. (2009) anser att det inte finns klara skäl att särskilja de två arterna. Alla arterna utom kornellplätt är barksprängare (Hansen & Knudsen 1997). För urskiljning i fält får man lita till substratet. För säker bestämning av de olika arterna krävs mikroskopering. Se bestämningsnyckel i Hansen & Knudsen (1997).

Summary

Sunhede, S. 2010. VEDSVAMPAR PÅ EK - 17. Frätsskinn *Vuilleminia comedens* (Nees: Fr.) Maire. (Wood fungi on oak. 17. Vaxy Crust *Vuilleminia comedens* (Nees: Fr.) Maire). – Ekbladet 25: 8-11).

The gross morphology, ecology, and distribution of the corticiaceous fungus *Vuilleminia comedens* (Nees: Fr.) Maire are treated.

Illustrations in colour show fruitbodies. In Sweden the fungus is very common on oak (*Quercus robur* and *Q. petraea*) but also found on *Fagus*, *Betula* and *Alnus*. Fruitbodies resupinate, found on dead or partly dead branches and thin trunks of oak, becoming visible after rupturing the bark, roughly about 1-15 cm wide and 5-300 cm long or longer, strongly varying in size depending on whether it grows on cm-thin or on dm-thick branches, smooth or slightly tuberculate, as fresh greyish beige, reddish brown, reddish grey, bluish grey, violet grey, somewhat waxy to somewhat gelatinous and rather lose in consistency, as dry of paler tints, lustreless and sometimes with cracks. *V. comedens* may be the only fruitbody on a branch. However, fruitbodies of other fungi sharing the wood resources in the same branch, may appear in the close vicinity, e.g. *Colpoma quercinum*, *Dichomitus campestris*, *Exidia truncata*, *Peniophora quercina* and *Stereum hirsutum*. *V. comedens* causes white rot and branches decayed all the way through finally break and fall to the ground where fruitbodies continue to live for some time.

Stellan Sunhede, School of Life Sciences, University of Skövde, Box 408, SE-541 28 Skövde, Sweden.

E-mail: stellan.sunhede@his.se.

Referenser

- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1986. *Pilze der Schweiz. Beitrag zur Kenntnis der Pilzflora der Schweiz. Band 2. Heterobasidiomycetes (Gallertpilze), Aphyllophorales (Nichtblätterpilze), Gasteromycetes (Bauchpilze)*. – Mykologia. Luzern.
- Boidin, J., Lanquetin, P., Gilles, G. 1994. Contribution a la connaissance du genre *Vuilleminia* (Basidiomycotina). – *Bull. Soc. Mycol. France* 110 (2): 91-107.
- Boddy, L. 1992. Development and function of fungal communities in decomposing wood. – In Carrol, G. C. & Wicklow, D. T. (eds). *The fungal community. Its organisation and role in the ecosystems*. – Marcel Dekker, Inc.
- Boddy, L. 2001. Fungal community ecology and wood decomposition processes in angiosperms: from standing tree to complete decay of coarse woody debris. – *Ecol. Bull.* 49: 43-56.
- Boddy, L. & Rayner, A. D. M. 1983. Ecological roles of basidiomycetes forming decay communities in attached oak branches. – *New Phytol.* 93: 77-88.
- Gorjon, S. P., Hallenberg, N. & Bernicchia, A. 2009. A survey of the corticioid fungi from the Biosphere Reserve of Las Batuecas-Sierra de Francia (Spain). – *Mycotaxon* 109: 161-164.
- Hansen, L. & Knudsen, H. (eds) 1997. *Nordic Macromycetes. Vol. 3. Heterobasidioid, Aphyllorphoroid and Gastromycetoid Basidiomycetes*. – Nordsvamp. Copenhagen.
- Hjortstam, K., Larsson, K.-H. & Ryvarden, L. with drawings by Eriksson, J. 1988. *The Corticiaceae of North Europe 8. Phlebiella, Thanatephorus – Ypsilonidium*. – Fungiflora. Oslo.
- Jahn, H. 1979. *Pilze die an Holz wachsen*. – Herford.
- Larsson, E. 2002. *Phylogeny of corticioid fungi with russuloid characteristics*. – Göteborg University, Faculty of Science. Göteborg.
- Strid, Å. 1975. Wood-inhabiting fungi of alder forests in north-central Scandinavia. 1. Aphyllophorales (Basidiomycetes). Taxonomy, ecology and distribution. – *Wahlenbergia* 1: 1-237.
- Sunhede, S. 2001. Vedsvampar på ek – 8. Hasselticka, *Dichomitus campestris*. – *Ekbladet* 16: 13-16.
- Sunhede, S. 2002. Vedsvampar på ek. 9. Rutskinn, *Xylobolus frustulatus*. – *Ekbladet* 17: 37-39.
- Sunhede, S. 2005. Vedsvampar på ek. 12. Ekkrös, *Exidia truncata*. – *Ekbladet* 20: 35-37.
- Sunhede, S. 2007. Vedsvampar på ek. 14. Rostöra. – *Hymenochaete rubiginosa* (Fr.) Lev. – *Ekbladet* 22: 33-36.
- Sunhede, S. & Meiere, D. 2003. Vedsvampar på ek. 10. Ekskinn, *Aleurodiscus disciformis*. – *Ekbladet* 18: 27-30.